

A MODERN ÉREM- ÉS PLAKETTMŰVÉSZETRŐL.

IRTA: CSÁNYI KÁROLY.

A MODERN ÉREM- és plakettművészetről szeretnék ez alkalommal egyet-mást elmondani. Az éremművészet multját nem szükséges, hogy e folyóirat olvasóival megismertessem, mert bizonyára sokan olvasták Ráth Györgynek* az Iparművészet Könyve I. kötetében e tárgyról megjelent, a világirodalomban is párját ritkító jeles és beható tanulmányát.

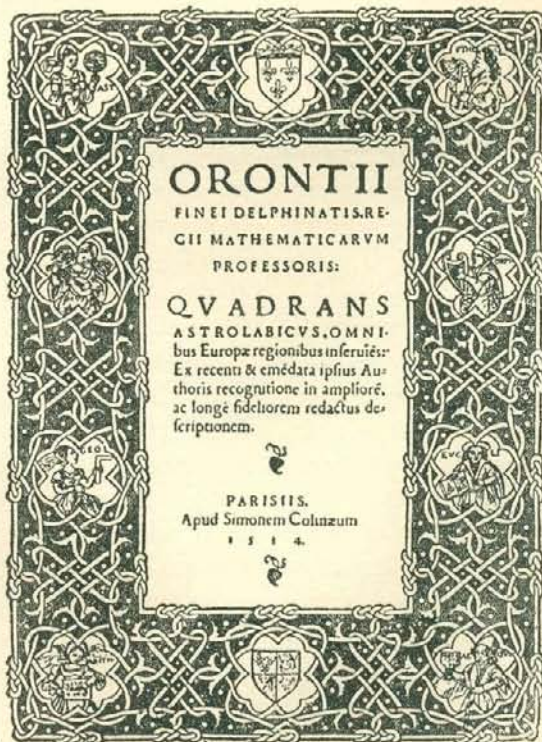
A modern emlékérmek sajátosságait először ama római érmeiken ismerhetjük fel, amelyek az V. századtól kezdve a nyilvános játékok és versenyek emlékére készültek. Ezek tekinthetők a modern érme tulajdonképpeni őseinek. Az éremnek ugyanis az a rendeltetése, hogy valamely személy vagy esemény emlékét megörökítse. Az előlapon (avers) legtöbbször az illető személy arcképe, a hátlapon (revers) allegorikus, szimbolikus vagy történeti jelenet van domborműben ábrázolva.

Az érmet verőkével állították elő. E verőke úgy készült, hogy rövid, egyik végén meglágyított, szabályos acéldarabba az éremvész belevéste az érem negatív alakját.

A renaissance-stílussal az éremművészetnek új és fényes korszaka kezdődik. Az olasz renaissance mesterei érmeiket öntés útján állították elő, nem pedig verés útján, mely utóbbi

eljárás a kompozíció szabadságát, az egyéniség érvényesülését és az érem nagyságát meglehetősen korlátozta. A renaissance-mesterek az érmet viaszból megmintázták. Ez az anyag hűen követi a művész formáló kezét és így hűen tükrözi a művész egyéniségét. A kész mintázatot öntőformával vették körül és ebbe bocsátották bele az olvasztott bronzot, ólmot vagy ezüstöt, mely a viaszt felolvasztván, annak helyét elfoglalta és a mintázat minden finomságát követte. Az így nyert érmet, ha hiba volt rajta, cizellálni kellett. Voltak azonban mesterek, kik az öntés technikájában olyan jártasságra tettek szert, hogy az érem kifogástalanul került ki az öntőmintából és így az eredeti minta minden szépséget feltüntette. A felületet rendszeren meleg-barna patinával vonták be. Ilyen eredeti, egykorú öntvény vajmi kevés maradt fenn és a legnagyobb múzeumok büszkeségét képezi. Ez alkotásoknál az éremvész feleslegessé vált, a művész egyéniségének érvényesülését tehát semmi sem akadályozza; így lesz az érem a nagy alkotásoknak egyenrangú társává, sőt népszerűségben versenyez azokkal.

Ennek az eljárásnak megvolt azonban az a hátránya, hogy az érmet nem lehetett oly könnyen nagy számban előállítani, mint verés útján. A XV. században kizárólag az öntött érem uralkodik, míg 1550 táján már ismét a vert érem van túlsúlyban.

CÍMSZEDÉS ÉS KERETDÍSZ ÖSSZHANGJA EGY XVI-ÉK SZÁZADBELI FRANCIA NYOMTATVÁNYON.

* Ráth György: Az Iparművészet Könyve. Három kötet. Kiadja az Athenaeum. — Ára 36 korona.

A későbbi századok folyamán az éremművészet fokozatosan hanyatlott és lassanként a mesterségek sorába süllyedt. Csak a XIX. században és pedig legelőször Franciaországban kel új életre és itt olyan magas fokra emelkedik, hogy méltán nevezhetjük e kort az éremművészet „új renaissance-ának”.

Többen, akik az érem- és plakettművészettel irodalmilag foglalkoznak, főleg Lichtwark nyomán, szeretik az érmekeket a grafikai alkotásokhoz, így a réz- és fametszethez hasonlítani. Némí rokonság tényleg van. A grafikai alkotások is inkább intím hatásokra törekszenek és az érem is egyazon dúc, illetőleg verőtő segítségével több példányban sokszorosítható. A tárgy kis mérete megkívánja, hogy kezünkbe vegyük, illetőleg közelről szemléljük, hogy átérezhessük finomságait. Technikája, készítési módja azonban határozottan a szobrászati alkotások közé sorozza.

A XIX. század egy új eljárási móddal gazdagította az érem előállítását. A gépipar bámulatos fejlődése olyan gép szerkesztését tette lehetővé, mely a nagyban mintázott művet kisebbített alakban adja vissza. A régi eljárásnál, mint már említettük, a vésnök a lágyított acéltömbbe, a tervezett érem nagyságának megfelelően, negatív-formában véste ki annak alakját, hogy azután edzés útján alkalmassá téve, a verésre használható legyen. Ha ez a verőtőke megsérült, új verőtökét kellett vésni. E fáradságos munka elkerülésére Wilhelm Seidan bécsi kamarai vésnök és éremművész a hatvanas években a negatív verőtő helyett pozitív, ú. n. apatőt vésett, mellyel lágyított acélba való sajtolással állította elő, az edzéssel használhatóvá tett, verőt

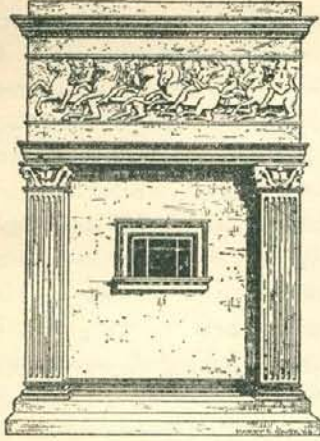
tőt vagy anyatőt. A következő lépés volt a redukáló-gép megszerkesztése, mely lehetővé tette, hogy a művész nagyban mintázza alkotását; e minta után

készült vasöntvény újabban bronzöntvény alapján készül a redukáló-gép segítségével az acél-apatő, mellyel ismét a verőtőke állítható elő és annak elpusztulása esetén újabb verőtőke előállítására szolgál.

Azért foglalkoztam részletesebben az érmeke újabb előállítási módjával, hogy a modern érem sajátságait és

a régebbi alkotások közti különbségeket jobban megérthessük.

A modern érem-művészet H u b e r t P o n s c a r m e (1827—1900) francia művész alkotásaival kezdődik. A határkö az az érem, mely Josephus Naudet természettudóst ábrázolja. Ezen megtaláljuk a modern érem minden sajátságát. A korábbi érmekeken az erősen kiemelkedő dombormű kemény körvonallal csatlakozott a tükörsíma alaphoz, melyet ismét mereven tagozott keret vett körül. Ponscarme szakított e hagyományokkal, az itt bemutatott érmen mindezt hiába keressük. Ő a szegélyt egészen elhagyta, a hátteret finom patinával vont be, melyből előnyösen emelkedik ki a laposan kezelt, kissé világosabb dombormű. A feliratok eddigi izléstelen betűit is elhagyta és helyettük egyénibb, a rendelkezésre álló térhez alkalmazkodóbb betűket alkalmazott. E néhány szóval eléggé jellemeztük Ponscarme-ot, és e sajátságok fellelhetők követői és tanítványai munkáin is. Mint az Ecole des Beaux-Arts tanárának, bőséges alkalmá nyílt, hogy az új iránynak számos követőt szerezzen. És az eredmények beigazolták eszméinek helyességét. Mellette két kiváló szobrász, Pierre Jean David

ARÁNYOK TANÍTÁSA A CSIKÁGÓI NYOMDÁSZISKOLÁBAN, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK UTÁN.

D'Angers (1789—1856) és Henri Michel Antoine Chapu vesz részt az alapvetés nehéz munkájában. Ők öntött érmeikkel rámutatnak arra, hogy nem okvetlenül szükséges az antik allegoriákhoz folyamodni, ehelyett fontosabb a természet tanulmányozása. Alphée Dubois, ki eleinte mellszobraival ér el nagyobb sikereket, szintén élénk részt vesz az új irány megteremtésében.

A modern elvek teljesen érvényesülnek J. C. Chaplain művein. Erőteljes, nagyvonalú arcképes érmei monumentális alkotások nem nagyság, hanem művészet tekintetében. Más utakon jár nálánál nem kisebb társa, O. Roty. Ő a finomságok nagy mestere, mit bemutatott művei is igazolnak. E két művész nevét jó ideje együtt emlegetik. Szerintök az érem legyen egyszerű, világos, de azért beszédes, vagyis könnyen érthető. E művészek már előszeretettel használják a négyszögű formát, vagyis a plakettet, mely alak szabadabb mozgást biztosít. Roty öntött plakettjein az olasz bronzok sötét patináját alkalmazza, néha azonban a japán bronzok világosabb patinájával vonja be. Alkotásain a francia művészetet jellemző sajátos báj, szellemesség és gazdag fantázia uralkodik.

Alexander Charpentier különösen mozgásban lévő alakokat örökít meg plakettjein előszeretettel. Messze vezetne, ha az összes jeles francia éremművészekkel bővebben foglalkoznánk. Elegendő lesz, ha csak névleg felsorolom a kiválóbbakat. Dupuis, Patey, Vernon, Rivet, Pillet, Coudray, Yencesse, Legros neve úgysem ismeretlen a plakettművészet barátai előtt.

Roger Marx: *Les médailleurs français depuis 1789.* című művével az egész világ figyelmét a francia érem-művészetre terelte. A németeknél Alfred Lichtwark: „Die Wiedererweckung der Medaille“ című könyvével a német érem-művészetet keltette új életre úgy, hogy az utóbbi időben a német plakettművészet is nagyobb jelentőségre tett szert.

A. Hildebrand Bismarck-érme pl. szélesebb körben is ismeretes. Ez érmet nagy egyszerűség és az ábrázolt személy nagyságának megértése jellemzi. Érdekes az a körül-

mény, hogy a németeknél leginkább olyan művészek foglalkoznak éremszéppé, akik nem kizárólag éremművészeti alkotásokat produkálnak, hanem a szobrászat más ágában is jeleskednek.

Hermann Hahnt főleg Lenbach festőművészt ábrázoló érme tette ismertté. Georg Wrbas, Hans Hartmann és Rudolf Bosselt nemű alkotásain egyéniségük előnyösen jut érvényre. Eleinte inkább a természetűsége törekedtek, későbbi fejlődésük fokán, leginkább az utóbbinál, a stilizáltság lép helyébe. Ugyane nyomokon halad Dasio és Römer. Dasio művein, miként a bemutatott példák is igazolják, a stilizáltságnak nagy szerep jut, de az erőteljesség sem tagadható meg tőlük.

Greiner leginkább arcképes plaketteket készít. Az ábrázolt egyén jellegzetes vonásait emeli ki előszeretettel.

A Párisban élő Kautsch művein a francia hatás könnyen felismerhető.

A német érmeiket, a francia alkotásokkal szemben, a német szellemnek megfelelő többkevesebb nyersség jellemzi.

Németországban újabban többen hangoztatják a régi technikához való visszatérést. Így J. Aug. Lux: *Geschmack im Alltag* című könyvében e nézet mellett küzd. Ez azonban nem helyes. A renaissance-mesterek sem elégedtek meg a régi eljárással, hanem ahelyett öntés útján állították elő nagybecsű érmeiket; ez alkotások a XV. század szülöttei, ugyanez áll a modern kor alkotásaira is. Az új eljárás egyesíti magában a mintázás, öntés és verés előnyeit. A nagyobb terület fokozza a művész szabadságát, izgatja fantáziáját. Viszont emellett szem előtt kell tartania azt is, hogy milyen nagyságban készül az érem vagy plakett. A könnyebb sokszorosítás elősegíti a mű népszerűségét. Szükséges is, hogy az ilyen kisméretű műalkotás sok példányban készüljön, ezáltal lehetővé válik, hogy minél többen bírassák és igazán élvezhessék. A redukáló gép épügy, miként az öntvény hajszálpontosan követi a minta formáit, teljesen respektálja a művész egyéniségét és feleslegessé teszi más emberi kéz beavatkozását.

Az osztrák éremművészetről nincs sok mondanivalóm. A nagyforgalmú Anton Scharff és az idősebb Tantenhayn voltak az úttörők, helyükbe néhány többkevesebb tehetséggel megáldott fiatalabb művész lépett, akik kisebb-nagyobb sikerrel működnek e téren. Közülök Marschall neve legismertebb nálunk.

Hazánkban az éremművészet szép virágzásnak indult. Telcs és Beck nevét bizonyára mindenki ismeri széles e hazában, aki az éremművészet iránt igazán érdeklődik. Mellettük újabban egy ifjabb gárda nő fel, kik művészi tudással párosult igyekezettel törtetnek előre.

A modern magyar éremművészet tanulmányozására az első kedvező alkalmat az „Éremkedvelő Egyesület“ tavalyi nagyszerű kiállítása szolgáltatta. Itt láthattuk először nagyobb csoportban a modern magyar éremművészet legjelesebb alkotásait. A ma már elismert mesterek művei mellett ott voltak az úttörők alkotásai is. Stuckhart, Wurschbauer, Klein, Karl, Schwartz, a Belgiumba szakadt három Wiener testvér, Ferenczy István és Böhm József Dániel művei még a múlt művészetének termékei. Loránfi Antal érmei a modern irányba való átmenetet képviselik. A tragikus véget ért Szárnovszky Ferenc már a modern irány képviselője. Az Iparművészeti Múzeum

állami nagy aranyérme e művész legjelesebb alkotása.

Beck Ö. Fülöp neve a milleniumi korona-érem által lesz először ismeretessé. Jó ideig egy-maga képviseli a magyar éremművészetet. Legelső alkotásain még a francia plakettek hatása észlelhető, később azonban fokozatosan fejlődve egyéni alkotásokat hoz létre. Az említett kiállításon 61 műve volt látható és e gazdag sorozat sem tartalmazta összes munkáját. Telcs Ede és Maróti Géza, bár inkább nagyobb szobrászati alkotásokkal foglalkoznak, szintén szép számú és jeles érem- és plakett-alkotással gazdagították művészetünket.

A fiatalok közül erős tehetség Berán Lajos, ki már is több alkotással adta tanújelét rátermettségének. Ezek közt legnépszerűbb az Iparművészeti Társulat Trefort-plakettje. Bödy, Csillag István, Juhász Gyula, Murányi Gyula, Reményi József, Vágó Dezső az éremművészet legifjabb katonái, de máris mindannyian beigazolták rátermettségüket.

A múlt évi első magyar érem- és plakett-kiállítás és néhány külföldi kiállítás sikere eléggé igazolta, hogy e téren nincs okunk szegyenkezni.

Az éremművészet iránti érdeklődés egyre fokozódik és immár szélesebb körben terjed, és kell is hogy minden művelt ember lelkében e kis alkotások, éppen intím hatásuknál fogva, szeretetet ébresszenek.

ORSZ. FÉNYKÉPKIÁLLÍTÁS A MŰCSARNOKBAN.

AMAGYAR AMATŐRÖK Országos Szövetsége művészi és kulturális szempontból elismerésre méltó nagy munkát végzett a május hó 24-én megnyílt fényképképző kiállítás rendezésével. Ha a 3 év előtti utolsó nagyobb szabású fénykép-kiállításunkon még nem sikerült az általános közvéleményt osztatlanul megnyerni annak az elismerésére, hogy a fotográfálás hívatott kezekben jogosan követel magának helyet a művészetek között, úgy az

elfogulatlan szemlélő ennek a kiállításnak csak futólagos megtekintése után is azzal a meggyőződéssel távozik, hogy igenis lehet a fotográfálással nemcsak a természet valamely kiváló szép részletét kikeresve, azt szolgálilag utánozni és ily módon szépet alkotni, hanem lehet a valódi művész ihletével a művész egyéniségét, érzését, hangulatát átvinni, beleolvasztani a felvett tárgyba és ezeket az érzéseket, hangulatokat a szemlélőben életre kel-

